

ארבע יסודות

שיחת חברים

היכרות ראשונית עם ארבעת היסודות

היחידים שהוא מזדהה איתם הם רצונות הגוף, ולכן כל האהבה שלו מצומצמת לגוף ולמה שעוזר לו להשיג רצונות גופו. ככל שהאדם עובד לתקן את עצמו, הוא מרחיב לאט לאט את המושגים שלו, וה"עצמו" שלו מתרחב. למשל, כשאדם מתבגר ומתחיל ליצור יחסי חברות, לאט לאט, על ידי מידת האהבה שלו, מושג ה"עצמו" שלו מתרחב, ומתחיל להיות אכפת לו מהסביבה שלו כחלק מהעצמיות המורחבת שלו.

יעקב: איך בדיוק זה עובד?

צבי: כמו שלמדנו, מידת האהבה נובעת בשורשה מתחושת אחדות ושאיפה משותפת בחיים, והביטויים החיצוניים של אהבה "מחנות בגחלים" הפנימיים ומוציאים את ההרגשות של אהבה האלו מכפנים החוצה. ובדיוק כמו שהפעולות החיצוניות של גמילות חסדים יכולות לעורר הרגשות של אהבה, על אותו משקל, ההרגשות של אהבה עצמן מעוררות ומוציאות לפועל את התחושה פנימית של אחדות. וזה המושג שהרב שמעון שקאפ מסביר - העובדה שככל שאדם עולה במדרגתו באהבת ישראל, חוש האחדות שלו מתרחב יותר ויותר, והוא מרגיש יותר ויותר איך שכולם כלולים ב"עצמו" שלו.

יעקב: ומה התכלית של כל העבודה הזאת?

צבי: התכלית היא שזה יכלול את כל כלל

יעקב: אהה, מאוד מעניין. מאיפה באה החלוקה הזאת?

צבי: היא מבוססת על המאמר המפורסם של חז"ל ש"ישראל ואורייתא וקודשא בריך הוא חד". ובגלל שכבר הזכרנו שהגימטריא של "אהבה" זהה לגימטריא של "אחד", אז מובן מאוד שתהיה אהבה מיוחדת בין השלוש האלו, שהם בשורשם אחד.

יעקב: אני שומע. בטח אתה תסביר איך כל אחת עובדת... מה שאמרנו בשבוע שעבר שאהבה באה מהרגשת מטרה ורצון משותפים לא נראה כל כך נוגע לכל התחומים האלו.

צבי: נכון, ונגיע לשם. בוא נתחיל בחלוקת הקטגוריה של אהבת ישראל לשלושה קטגוריות משניות: יש אהבת עצמו, יש אהבה למשפחה ולחברים הטובים, ויש אהבה לכלל ישראל באופן כללי.

יעקב: אהבת עצמו נקראת אהבה? אם היית שואל אותי, זה נשמע הרבה יותר כמו אנוכיות או תאוה - הלא למדנו שאהבה צריכה להיות חיבור עם מישהו או משהו מחוץ לעצמך?

צבי: מה שאתה אומר זה אמת ברמה פשוטה. אולם יש יסוד מפורסם מר' שמעון שקאפ בהקדמה לשערי ישר, שהוא מסביר שכל אהבה באמת נובעת מאהבת עצמו. אדם מתחיל עם אהבת עצמו במתכונת מאוד מצומצמת, ממוקד רק ברצונות גופו. הרצונות

רקע: בשבוע שעבר, יעקב וצבי המשיכו לדבר על יסוד המים והתמקדו במידת האהבה. הם הבהירו שאהבה אמיתית נובעת מרצון משותף שמבטא אחדות פנימית, ושהאהבה מתבטאת ומתעוררת בפועל על ידי פעולות של חסד.

יעקב: צבי, אתה מוכן להמשיך מאיפה שהפסקנו פעם האחרונה?

צבי: כן. אתה מתכוון שנמשיך ללמוד איך יסוד המים בא לידי שימוש באהבת ד', באהבת התורה, ובכל תחומי החיים בכלל?

יעקב: כן, בדיוק. בקיצור, התחלנו ללמוד את יסוד המים, ואז סטינו קצת מכלל הנושא להסביר את מידת האהבה והתאוה, ואני עדיין מחכה לקבל את התמונה השלימה של יסוד המים בנוגע לחיים בכללותם.

צבי: מצוין, אז בוא ננסה. להתחיל, בוא נחזור על מה שלמדנו עד עכשיו: למדנו שיסוד המים הוא צימאון לא רק לחיות את החיים ולעשות מה שצריך לעשות, אלא להתחבר לחיים שלך ולחיות את היופי של החיים. הביטוי החיובי העיקרי של יסוד המים הוא על ידי מידת האהבה, והסברנו בשבוע שעבר איך עובדת האהבה הזאת בין חברים. אולם מידת האהבה מתבטאת בכל תחומי החיים, וזה מה שנלמד עכשיו. באופן כללי, הספרים מסבירים שיש שלושה סוגים עיקריים של אהבה: אהבת ד', אהבת התורה, ואהבת ישראל.

את האהבת עצמו שלו ככל שאפשר, והשאלה היא רק איך להסביר את הפסוק.

יעקב: והאם אתה אומר שלמעשה, כמו שאדם תמיד יאהב את עצמו יותר מאחרים, כך הוא תמיד יאהב את המשפחה שלו יותר מאחרים?

צבי: בדרך כלל, כן. קודם כל, זה הטבע של העולם, אבל דבר שני, זו באמת המשימה והעבודה המוטלת על האדם - קודם עליו לעבוד על האהבת ישראל שלו כלפי המשפחה והחברים, ואח"כ להרחיב אותה הלאה. אדם שמתחיל לעבוד על אהבת ישראל רק מחוץ לבית, מראה שיש משהו לא תקין בפנים, וככל הנראה, הוא מרמה את עצמו בנושא האם יש כאן אהבת ישראל אמיתית בכלל...

יעקב: והאם זה נכון להמשיך שכמו שאהבת ישראל מתחילה בבית, כך גם האהבה שבבית תמיד אמורה להיות יותר גלויה מהאהבות האחרות בחיים של האדם?

צבי: כן, ככה זה אמור להיות בדרך כלל - הבית אמור להיות ה"בית מדרש" העיקרי לעבודה באהבת ישראל. כמובן, יש לאנשים יחסים שונים עם אנשים שונים, ויתכן שיש לאדם קשר עם החברותא באופן מסויים שאין לו בבית. אבל בכללות, האיזון הנכון הוא שאהבת האדם מתחילה עם אהבת עצמו, ממשיך לאהבה בבית, אז לחברים, מכרים, ולכל כלל ישראל בכלל.

יעקב: ומה אם קשה לאדם למצוא את האהבה הזאת בבית? אני לא שואל עבור עצמי - ברוך ד' אין לי את הבעיה הזאת, אבל אני יודע שיש הרבה אנשים שמתמודדים עם זה...

צבי: כמובן שזה נושא רחב, וזה יכול להגיע מהרבה סיבות. אם אתה יכול, העצה הטובה ביותר שיש לי זה להפנות אותם להתחיל בלימוד ארבעת היסודות,

הכי גבוהה, אדם מקיים את הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" כפשוטו, ואין הבדל בין כמה שהוא אוהב את עצמו, את המשפחה שלו, או את כל כלל ישראל.

יעקב: אבל הלא ידועים דברי הרמב"ן שם, שכותב שהפסוק לא מתכוון ל"כמוך" כפשוטו?

סיכומים שיחת חברים

(אהבה - הביטוי החיובי העיקרי של יסוד המים).

האהבה מתחלקת לשלושה:

(א) אהבת ישראל - שמתחלקת שוב לשלושה: (א) אהבת עצמו (ב) אהבת המשפחה וחברים קרובים (ג) אהבת כל כלל ישראל עובדים מבפנים לבחוף, להעצים את האהבת עצמו (ביסחון עצמי) - במודעות ל - והפעלת ה - כוחות החיוביים שלך באחדות והרמוניה, ואז מרחיבים את המעגל וכוללים גם את המשפחה, ואז גם את החברים, ובסוף גם את כלל ישראל.

(ב) אהבת התורה - כשאני לומד את החלק שלי בתורה ומחובר אליו אני מרגיש שהתורה מבטאת את עצם הרצון שלי להתקרב אל ד'.

(ג) אהבת ד' - כשאני מרגיש את רצוני להתקרב אל ד' מה שאני באמת מרגיש זה רצון ד' שאני אתקרב אליו, והרצון הזה של ד' הוא עצם מה שמושך אותי אליו.

יותר עמוק יותר עמוק

ישראל. זה הטעם שחילקתי את אהבת ישראל לשלוש קטגוריות משניות - אהבת עצמו, אהבת המשפחה והחברים, ואהבת ישראל בכלל. אלו הם באמת שלושה שלבים בעבודה של אהבת ישראל - אתה מתחיל בלאהוב רק את עצמך, אז אתה מרחיב את האהבה לכלול גם את המשפחה ואת החברים, ולאט לאט אתה מרחיב את זה לכלל ישראל.

יעקב: אבל יש לי שאלה - סוג האהבה שדברנו עליו, שמבוסס על תחושת מטרה משותפת בחיים, נראה שייך בעיקר רק כלפי עובדי ד' אחרים, אבל איך אפשר להמשיך את ההרגשות האלו לכלל ישראל בכלל? כמובן שכולם נבראו לאותה מטרה של להתקרב אל ד', אבל אם למעשה הם לא חיים עם מודעות למטרה זאת, איך אפשר לי להרגיש את הרגשת הרצון המשותף?

צבי: שאלה טובה. התשובה היא ככה: לכל יהודי, היות שהוא יהודי, יש נשמה. ולכן, כל עוד שהוא לא קילקל את עצמו לגמרי, יש לו מידות טובות מסויימות בטבעו. כמו שחז"ל אומרים, "ג' סימנים יש באומה זו, ביישנים, רחמנים, גומלי חסדים". בנוסף, לכל יהודי יש חלק מסויים בתורה, ויש לו גם מידה חיובית מסויימת ותחום מסויים בו הוא מצטיין בטבעו. הדרך לאהוב כל יהודי היא לפתח את האמונה בטוהר הפנימי של הנשמה ולפתח את כח ההבחנה להבחין בצד הטוב של כל יהודי. היכולות האלו יעזרו לך לראות כל יהודי כמישהו ש- לפחות בתחום אחד - מקרב את העולם לתיקון השלם. ההכרה הזאת תעזור לך לאהוב את כל אחד בגלל התרומה הייחודית שלו.

יעקב: וכשאתה מגיע למדריגה הזו שכולם כלולים ב"עצמך", אז אין הבדל בין אהבתך למשפחה ואהבתך לכל אדם אחר?

צבי: זה נכון ברמה טכנית - במדריגה

אליו, אני יכול להרגיש איך התורה ממחישה את הרצון שלי עצמו. כל התורה היא בעצם זאת - הדרכה איך להתקרב אל ד'! כשרואים שהתורה היא רק ביטוי של הרצון הפנימי שלנו עצמו, זה יוצר תחושה עמוקה יותר של אחדות ממה שאפשרי בין אנשים, שיכולה להוליד אהבה יותר עמוקה לתורה אפילו ממה שאפשרי בין אנשים.

יעקב: וואו! ומה עם אהבת ד'?

צבי: בדיוק כמו שאהבת התורה היא הרבה יותר עמוקה מאהבת ישראל, כך אהבת ד' הרבה יותר עמוקה אפילו מאהבת התורה. ככה: ברמה פשוטה, הרצון להתקרב אל ד' הוא הרצון האישי שלנו, רצון שבחרנו בו בעצמינו. אבל ברמה עמוקה יותר, כמו שהזכרנו פעם, הרצון להתקרב אל ד' הוא באמת רצון מולד. או במילים אחרות, הרצון הזה הוא באמת הרצון של ד', ולא הרצון האישי שלנו. כשאנחנו מרגישים את הרצון להתקרב אל ד', אנחנו צריכים להבין שהרצון הזה שאנחנו מרגישים אינו אלא חלון לתוך הרצון של ד' בכבודו ובעצמו, כביכול. ד' הוא זה שרוצה שנתקרב אליו, והרצון שלו בעצמו זה מה שמושך אותנו אליו. זה אומר שהרצון העמוק ביותר שאנחנו מרגישים, אינו אלא רצונו של ד'! זוהי הזדהות עמוקה ביותר איתו ית', וזו המדריגה הגדולה והחזקה ביותר של אחדות שיכולה להיות לנו. זו מדריגת האהבה שמתאר המסילת ישרים בפרק א': "עד שימושך אחריו יתברך ממש ככרזל אחר אבן השואבת".

יעקב: נפלא! ממש נפלא!... כנראה שכזה סיימנו את יסוד המים לבינתיים. אני כבר מחכה להמשיך ליסודות הבאים שבוע הבא בעזרת ד'!

יכול. ככל שאדם מעריך את הכוחות החיוביים שלו, כך הוא יכול יותר להוציא את הפוטנציאל שלו לפועל בצורה חיובית, וכך הוא יכול לקבל הנאה מהאופי הטבעי שלו. זו הצורה האידיאלית, הבריאה, והחיובית לבניית אהבת עצמו, ובשפה המוכרת: לבניית ביטחון עצמי.

מקורות ומקבילות שיחת חברים

החלוקה של מידת האהבה לג' האהבות - בלבכי משכן אבנה ח"ה עמו' סו, ח"ח פ"א.

תכלית האהבה בבית ובמשפחה בכדי להגיע לאהבת ישראל כוללת - דע את עצמך ח"ג פ"ו.

איך להגיע לאהבת ישראל כוללת - דע את עצמך ח"ב פרט ט'. שאדם בלי אהבה היה מת - דע את עצמך, עמו' קכד.

גילוי אהבת עצמו כשורש לאהבת אחרים - דע את נפשך עמו' קמה-קמו ועמו' קנו, דע את הרגשותיך סוף פרק ט', דע את ביתך פ"ב.

יעקב: וכנראה שהדרך ללמוד ולזהות את הכוחות שלך מסתכמת שוב בלימוד ארבעת היסודות...

צבי: כן! זהו זה - אני ממליץ אותו בחום!

יעקב: טוב, לפחות אני מנסה! בכל אופן, נראה לי שבזה סיימנו את הנושא של אהבת ישראל לבינתיים - למדנו על אהבת עצמו, אהבת המשפחה, ואהבת ישראל בכלל. אתה רוצה להמשיך לאהבת התורה ואהבת ד'?

צבי: בוא ננסה לגעת בהם ממש בקצרה, כי אני רוצה כבר לעבור ליסודות הבאים. בקיצור, כבר אמרנו שכל אהבה בין אנשים מגיעה בעומק מתחושת אחדות, שנובעת מרצון משותף. ככה זה בין אנשים. כשזה מגיע לתורה, האהבה היא ברובד הרבה יותר עמוק; כשאני לומד את החלק שלי בתורה, ואני נהנה מהלימוד שלי ומתחבר

כדי שיוכלו יותר להבין את עצמם ולמצוא ולתקן את שורש הקושי! בכל זאת, באופן כללי אפשר להגיד שגורם עיקרי למתח וחוסר אהבה בבית הוא חוסר אהבת עצמו. כשיש לאדם אהבת עצמו אמיתית, זה קל לו לשפוע ולהשפיע ולהביע אהבה לאחרים. לעומת זאת, כשחסר לאדם באהבת עצמו שלו, חסר לו המקור הפנימי שלו של אהבה. אם אדם חסר באהבה כלפי עצמו, איך הוא אמור להתחבר עם אחרים?

יעקב: איך יתכן אדם שלא אוהב את עצמו? הלא אמרנו כשדברנו על האדם שאוהב דג, שתמיד כשיש תאוה, זה באמת שאתה אוהב את עצמך? האם באמת קיים כזה אדם שאין לו את האהבת עצמו הבסיסית הזאת?

צבי: ברור שאין אדם שלא אוהב את עצמו כלל. הספרים אומרים שאם לא היתה לאדם שום אהבה כלל, הוא היה מת מיד. בן אדם לא יכול לחיות בלי שום אהבה. אבל כשאני אומר אהבת עצמו כאן, אני לא מתכווין לרמת אהבת עצמו של הגוף, שיוצרת תאוה. אני מתכווין פה לרמה יותר עמוקה של אהבת עצמו, כשאדם אוהב את עצמו בצורה אמיתית וטהורה, כי כוחותיו הפנימיים עצמם עובדים ביחד בהרמוניה למלאות תפקידו בחיים. כבר דיברנו על כך שאהבה עניינה הרגשה של אחדות, ואהבת עצמו היינו כשאדם מרגיש שכוחותיו מאוחדים, ולא שכל כח מושך לכיוון אחר. למשל, אדם יכול להרגיש הנאה פנימית ואהבת עצמו כאשר השכל והלב שלו עובדים ביחד לקראת המטרה המשותפת של קירבה לד'.

יעקב: בסדר... ואיך מגיעים לשם? איך עובדים להשיג את האהבת עצמו הזאת?

צבי: התשובה הכללית היא שאדם ילמד את כוחותיו החיוביים, ויתחיל להתמקד בהם ולהשתמש בהם כמה שיותר שהוא

שנקרא במכתב מאליהו שהנסיון הוא "למטה מנקודת הבחירה", וזה מקביל למדריגת הקדושה (שגם בה מרומז השורש "דש") שבמס"י, שעליה הוא כותב ש"תחילתה עבודה וסופה מתנה. עד אז, עבודת האדם תמיד להתרחק מהנסיון ולא להאמין בעצמו עד יום מותו (עיין ספר שאל ליבי, תשובה רצ"ז).

ב. עיקר מלחמת היצר הרע הוא לעשות את האדם אדיש כלפי מצבו הרוחני, וזוהי מידת עמלק "אשר קרך בדרך", כי מכיון שהאדם אדיש לדבר, איננו מרגיש כלל בהמשך ירידתו הרוחנית. ולעומת כן, המטרה הראשונה של לימוד המוסר היא להסיר את תרדמת האדישות הזו מעלינו. ולזו חידש הגרי"ס זצ"ל את ענין הלימוד בהתפעלות, ככלי שעל ידו האדם יבקע קצת את הקליפה העבה הזו של ערלת הלב, ויגלה קצת את ה"לב בשר" של ה"בשר החי" המרגיש שמתחיתה. ועיין בדבריו באור ישראל מכתב ל', וז"ל: "מה יחיל לב האדם, פלצות תאחזנו, בהתבוננו פן ח"ו נתקו מורשי לבבו ונתבטל הרגשו אף גם בדבר אחד, אשר יודע למעלה כי הוא בגדר אינו עושה תשובה, כי בנפשו הוא ח"ו... וכאמרם ז"ל (נדה ע) כתוב אחד אומר (יחזקאל י"ח) כי לא אחפוץ במות המת וכתוב אחד אומר (שמואל א' ב') כי חפץ ה' להמיתם, כאן בעושי תשובה כאן בשאין עושי תשובה... אחת היא מלאכה קלה, איננה דורשת דעת צלולה ולא זמן ארוך: לחזור על מוסרי החכמים כמה פעמים, עד אשר תתעורר התפעלות בנפשו לשעתה. ואם גם לא תתן פריה בראשו נה להיטיב דרכי גבר, בכ"ז בספר החיים יחשב בהיותו חי מרגיש, ולכל אשר יחובר אל החיים יש בטחון, ובכלל עושי תשובה ימנה."

ג. כמו שראינו לעיל, מידת האדישות היא מידה משוכחת כשזה מגיע כלפי אלו שפוגעים בכבודו וברצונו, שעל ידי מידת האדישות האדם איננו מתעורר לקפידה ולמחלוקת. וכדברי החזו"א בתיאורו של בעל מידות טובות (אמונה ובטחון, סוף פרק א'), "והוא מוכן מראש לקבל באהבה נאמנה פצעים וניזופות שיחלוק לו רעהו, בידיעו שאין רוב בני אדם אצילי המדות, ומה אפשר לתבוע מהם".

וסיעתו, שהיו מחבבין את הצרות. אמר רשב"ג, אף אנו מחבבין את הצרות, אבל מה נעשה, שאם באנו לכתוב אין אנו מספיקין... דבר אחר, אין בשר המת מרגיש באיזמל. (שבת יג:) [ועיין בדומה לזה בחובות הלבבות ריש שער הבחינה, וז"ל: ונאמר תחלה, כי טובות האל יתעלה על ברואיו, ואם הן כוללות את כלם כמ"ש הכתוב (תהלים קמה) טוב ה' לכל, רובם כעורים מהכירם ומהבין גודל מעלותם, ואינם משכילים עינים, מפני שלשה דברים... והשני, צאתם אל העוה"ז והם נמשלים כבהמות סכלות וכעיר כמ"ש הכתוב (איוב יא) ועיר פרא אדם יולד והתגדלם בטובות האלהים העודפות והתגלגלם בהם עד ששבו אצלם רגילות וידועות כאילו הם עצמיות להם בלתי סורות מאתם ולא נפרדות מהם כל ימיהם. וכאשר ישכילו ותתחזק הכרתם יסכלו טובות הבורא עליהם ואינם משימים על לבם חיוב ההודאה עליה מפני שאינם יודעים מעלת הטובה והמטיב בה אליהם. אך יש הבדל דק, כי שם הוא מדבר על מדריגה יותר גדולה של אדישות, שהאדם בכלל אינו מכיר שיש אפשרות במציאות שלא יהיו לו הטובות האלו. וזה כבר יותר עמוק מהמדריגה הרגילה של אדישות של יסוד העפר, שבה האדם מכיר שיש מציאות שעליה יש לו להיות מכיר טוב, רק שכהו הרגשותיו להרגיש בה מרוב הרגל].

ה. אדישות לבזיונות - טוביה דשמע ואדיש חלפון בישתיה מאה. ופירש"י: טוביה דשמע ואדיש. אשריו ששומע חרפתו ושותק ומרגיל בכך ואדיש, כמו דדש דש (גיטין דף נו:): חלפון בישתיה מאה. הלכו להם בשתיקתו מאה רעות שהיו באות עליו על ידי התגר: (סנהדרין ז).

ו. אדישות לקדושה - תנא דבי רבי ישמעאל, עבירה מטממת לבו של אדם, שנאמר ולא תטמאו בהם ונטמתם בם, אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם. (יומא לט.)

השימוש הנכון במידת האדישות: נעמיד קצת קווים כלליים:

א. המדריגה של אדישות מול הגירויים של היצר הרע היא מתנת שמים. וזהו מה

קודם כל נסביר קצת את מהות המידה ומאיזה יסוד היא נובעת, אז נביא כמה מקומות בתורה ובדברי חז"ל שדנו אודות סוגיה זו, ונסיים עם תיאור כללי איפה המקום הנכון להשתמש במידת האדישות ואיפה היא איננה מידה רצויה.

מהות המידה: מידת האדישות ענינה כאשר כח ההרגל של יסוד העפר מכהה את המידות של יסוד האש ומבטלתם. המילה "אדיש" היא מלשון "דש בעקביו" (רש"י תחילת פרשת עקב), "כיון דדש דש" (גיטין נו:), והוא דבר שמרוב ההר"גל אליו איננו מעורר עוד שום התפעלות מיוחדת.

והיפוכו "חידוש", שמחזיר את ה"חידוד" של ההרגש לדבר שהיה כבר "נדוש". כח ה"חידוד" שורשו מיסוד האש, שהוא היסוד המעורר את ההרגשות הכי חדות מכל היסודות, ובראשם מידת הפחד, שגם בה גנוזה המילה "חד".

מידת האדישות בתורה ובדברי חז"ל:

א. אדישות לפחד - א"ר פפא, הלכך יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה. והאידינא דדשו בה רביים, שומר פתאים ה'. (יבמות עב.)

ב. אדישות לגירויים של תאוה - תניא היה ר"מ אומר, מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה, מפני שרגיל בה וקץ בה, אמרה תורה תהא טמאה שבעה ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה. (נדה לא:) רב אחא מרכיב לה אכתפיה ומרקד, אמרי ליה רבנן אנן מהו למיעבד הכי, אמר להו אי דמיין עלייכו ככשורא, לחיי, ואי לא, לא. (כתובות יז.) רב גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתב אשערי דטבילה, אמר להו הכי טבילו והכי טבילו. אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מיצר הרע, אמר להו דמיין באפאי כי קאקי חיורי. (ברכות כ.)

ג. אדישות ליראת חטא - אמר רב הונא, כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, הותרה לו. הותרה לו סלקא דעתך, אלא נעשית לו כהיתר. (קידושין מ.)

ד. אדישות להכרת הטוב - ת"ר מי כתב מגילת תענית, אמרו חנניה בן חזקיה

ארבעת היסודות בלשון רבותינו

[בקטע היסודי הבא, מסביר השערי קדושה בפרטות מהן המידות הרעות והטובות שיוצאות מכל יסוד מארבעת היסודות, ומהם ענפיהם.]
דע כי כל המדות הרעות... נחלקות לארבעה מינים, וזה פרטן:
יסוד האש, ממנו נמשכת הגאווה הנקראת גסות הרוח, להיותו היסוד הקל וגבוה מכולן. ובכללה הכעס, כי מפני הגאווה מתכעס האדם כשאין עושיין רצונו, ואילו היה שפל רוח ומכיר חסרונו לא היה מתכעס כלל. נמצא כי הגאווה והכעס מדה אחת הן. ותולדותיה שלש, הקפדנות בלבו, כי לולא הגאווה לא היה מקפיד בלבו כענין שביארנו בענין הכעס, ובקשת השררה והכבוד להתגאות על הבריות, והשנאה לזולתו על היותו גדול ממנו, וזה ענף מהגאווה גם כן.
יסוד הרוח, ממנו נמשך דיבור הנקרא שיחה בטילה לדברים שאין בהם צורך כלל או נפשי או גופני. ותולדותיו ארבע, והן לדבר חונף, ושקרים, ולשון הרע, ולגלות שבחיו לבריות להתגדל בפניהם.
יסוד המים, ממנו תאות התענוגים, כי כן המים מצמיחין כל מיני תענוג. ותולדותיה שתיים, החמדה לגזול ממון חבירו ואשתו וכל אשר לו להתענג בהם, והקנאה כי יקנא בחבירו אשר לו ממון רב וכיוצא בזה להתענג בו.
יסוד העפר, ממנו מדת העצבות בכל פרטיו. ותולדתה אחת, והוא העצלות לקיים התורה והמצוות, מפני עצבונו על השגת קניני הבלי העולם הזה או על היסורין הבאים עליו ואינו שמח בחלקו בשום דבר, גם עינו לא תשבע עושר.
נמצא כי אבות כל המדות הרעות הן ארבעה, הגאווה והכעס הנכלל ומתדבק עמה, והשיחה בטילה, ותאות התענוגים, והעצבון. וארבעתן נמשכות מארבע קליפות היצר הרע שבנפש היסודית. והפכן הן ארבע מדות טובות נמשכות מארבעה יסודות הטוב שבנפש היסודית, והן: הענוה, שהיא תכלית השפלות, מתרחק מכל מיני כעס בגלוי על ידי גאווה, והשתיקה כאלם לא יפתח פיו, לבד בעסק תורה ומצוות או בהכרחי לקיום הגוף ולצורך כבוד הבריות, והמיאוס בכל תענוגי הגוף ומותריו המוכרחים, והשמחה התדירית בחלקו, כי כל דעבדין מן שמיא לטב, וגם לזרז עצמו בתכלית השמחה בעבודת קונו, וכמו שכתוב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ועשה תורתך קבע ומלאכתך עראי. (שערי קדושה לרבינו חיים ויטאל פרק ב').

ארבעת היסודות - יסוד האש - תיקון כח השנאה

התיקון

במקרה כזה שאין כאן שנאה אלא מתולדת הקנאה, שחבירו עלה והוא אינו יכול לעלות כמותו - מונח כאן שבכח יש תנועת עלייה, אולם לא כמותו.

ולכך צריך לברר בתוך עצמו: אף אם כמותו אינו יכול להצליח לעלות, אבל נצרך בירור כמה כן הוא יכול לעלות. ובזה הוא אינו סבוך לגמרי מחבירו שהוא למעלה ואני למטה, הוא עולה ואני יורד - אלא, האדם תופס שבאמת שניהם [הוא וחבירו] נמצאים במצב של עלייה - רק שיש יותר עלייה ויש פחות עלייה. בכך נחלש באופן ניכר קנאה ותולדתה שנאה, אם כי כמובן שלא נעקרה לגמרי.

ביתר דקות, נצרך לאדם מודעות שהוא נמצא במצב של עלייה, ואף הוא ואף חבירו נכללים בתואר כולל של "בני עלייה"2, היינו אנשים שתנועתם עלייה - והנה הוא שותף יחד עם חבירו. ועצם תפיסת השותפות עם חבירו, בבחינת ה'דומה' שבהם - בזה נחלש כח השנאה.

וזה נאמר דייקא באש דמים דאש, שהאדם מקנא בחבירו, אולם לא נופל מכך ליאוש שאינו מצליח3, אלא ממשיך לעלות, רק שהוא מקנא ונופל לשנאה.

2 כלשון הגמרא (בבא מציעא מה ע"ב) ראיתי 'בני עלייה'

3 הערת העורך: זה עפר דעפר דאש של מדת שנאה, ועסקנו בזה לעיל בפרק א

פרק ח- אש שבמים שבאש

הקלקול

אש טבעה לעלות, ומים טבעם - תאוה, חמדה, קנאה, שרוצה את מה שיש לחבירו, כמ"ש מהרח"ו בשערי קדושה (ח"א שער ב), וזהו אש - רצון לעלות. מים - קנאה. אש - שמקנא בחבירו שנמצא למעלה, וכאן אין עיקר הדגש שאני למטה, אלא עיקר הדגש שהוא למעלה, ואף אני רוצה לעלות כמוהו. וזהו שנאה הבאה מקנאה.

וכלשון התולדות יעקב יוסף (פרשת קדושים) וז"ל, שנאה מחמת קנאה, עכ"ל. וכלשון הבאר מים חיים (פרשת תולדות כו, כז) שנאה עצמיות בלב הבא מן הקנאה, וכן כתיב באור יחזקאל 1 (מידות), וז"ל, ומכח מדת הקנאה, נתעוררה מדת השנאה בלבכם, עכ"ל. ושורש הדברים, כתוב בכד הקמח (לרבינו בחיי) (ערך קנאה) וז"ל מתוך הקנאה יכול לבוא לידי שנאה.

וכאשר עצם הקנאה מנסה לעלות כמו חבירו, ואינו מצליח, אזי מתוך קנאה נופל לשנאה, אולם היה יכול לעלות כמותו, קנאה לא היה שונא, אף שעתה חבירו למעלה יבוא למטה, כל שחושב שיכול אף לעלות - אינו סובל מכך. אולם רק כאשר סבור שאינו יכול לעלות כחבירו שעלה, אזי נופל לשנאה.

[זוהי אש שבמים שבאש דקלקול של מדת השנאה - השנאה הבאה מחמת קנאה.]

1 אור יחזקאל - מידות, פרק "המידות מקורם בנפש", ד"ה ובזה יש לבאר

עבודה, כי אדם רגיל ומכיר או כח של שכל, או כח של הרגשה. השכלה מודעת, מורגשת, הוא דבר כמעט לא מוכר לרוב בני אדם.

כל הדקויות האלה שמדברים עליהם, אז מי שיש לו שכל מאוד מאוד דק, אז הוא יכול לחשבן עוד דקות ועוד דקות. כל שבוע מגיעים עם עוד דקות ועוד דקות ועוד דקות, מארבעה [יסודות] מגיעים לשש עשרה [תת-יסודות] וחוזר חלילה, אז יושבים עם נייר ודף ואפשר לחשבן את הדקויות אולי. אבל זה לא נובע משם.

צריך להבין מאיפה זה נובע: אדם שמביאים לו שני מאכלים לאכול. זה טיפה יותר חמוץ וזה טיפה יותר מתוק, זה טיפה יותר מר וזה טיפה יותר מלוח. נשאל אותו - אתה חושב על ההגדרה, זה מלוח, זה מתוק, זה חמוץ, זה מר? הוא יגיד, לא! אני טועם את שניהם! כמובן שיש אנשים יותר אניני טעם ויש אנשים פחות אניני טעם, אבל מאיפה זה נובע? מזה שהוא חווה ומרגיש את מה שהוא טועם.

כאשר העבודה בנויה על השכלה מודעת מורגשת, אז האדם מרגיש את הדקויות! והשכל מחדד את ההרגשה, וההרגשה מחדדת את השכל, וחוזר חלילה!

[המשך בס"ד בשבוע הבא]

שכל ולב. זה לא שכל לעצמו כהויות דאביי ורבא, וזה לא לב לעצמו כי זה לא התעוררות בעלמא, זה לא הרגשות בעלמא. זה צירוף של שכל ולב.

צירוף של שכל ולב, ראשונה צריך להבין, שלרוב בני אדם זה מושג לא כל כך מוכר אפילו. מוכר לבני אדם מסויימים מה זה שכל, ויושבים ועוסקים בהויות בדאביי ורבא. מוכר לבני אדם מסויימים מה זה לב. יש כאלו שהתורה אצלם יותר חזקה, יש כאלו שהתפילה אצלם יותר חזקה. אנחנו לא באים להיכנס עכשיו לנידון מה טוב - יש כאלו, ויש כאלו. גם אלו שיש להם את שני הכוחות, אבל זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד. כל כח וכח עומד בנפש לעצמו. כשהוא לומד, הוא משכיל, וכשהוא מגיע לתפילה, אז הוא מפנה פניו אליו יתברך שמו לשפוך שיחו. אבל הכח ההרגש שלו שבלב וכח ההשכלה שלו שבמוח עומדים כשני כוחות נבדלים.

עבודה בעומקה היא לא בנויה על שני כוחות נבדלים. היא בנויה על ההשכלה מתוך מודעות מורגשת. זו הגדרה עמוקה, אבל זו הגדרה. היא בנויה על השכלה, מתוך מודעות להשכלה, מורגשת. כאן בעצם מונח עומק הקושי להיכנס לעולם של עבודה.

עומק הקושי להיכנס לעולם של

החלקים [עד כאן נבארו בדברי מו"ר שתי תועלויות בשיעורי ארבעת היסודות: א' - להתרגל לקנות מהלך מחשבה עיונית ודקה על עניני העבודה, וב' - לקנות את עצם הידע של כללי ופרטי סוגיות העבודה באופן מסודר ובהיר. עכשיו, מו"ר ממשיך לחלק השלישי...]

חלק השלישי, שהוא כבר יותר עמוק. יש הרי הבדל יסודי בין מהלכי הלימוד למהלכי העבודה. צורה של מהלך, חלק ראשון. ידיעת כלליה ופרטיה בסידור בהיר של הענין, חלק שני. עד כאן, סוגיות קרובות להיות דומות אהדדי. אבל בחלק השלישי הן שונות, והן שונות מאוד. בחלק של הלימוד שהאדם לומד בהויות דאביי ורבא, זה שאלה של השכלה. זה יכול להיות שכל אנושי, זה יכול להיות שהוא בקע לאור נשמתו ויש לו שכל רוחני יותר, אבל זה שאלה של השכלה.

לעומת זו, מהלכי העבודה, צריך להבין שהם מורכבים. כמובן מי שלקח את הכלליות של העבודה בלי להיכנס לפרטיה, אז הוא יכול לעבוד כולו בהתלהבות ובהתעוררות שלו, ואין בזה כמעט שייכות לשכל אלא ידיעות כלליות בלבד. אבל כשנכנסים לסדר העבודה הפנימי, כמו שנתבאר, שיש את צורת מהלך הדברים, ויש את חלקיה ופרטיה, אז התולדה שבמהלכי העבודה, זה יוצר שיש כאן צירוף של

צורת אדם

יום שני יג' אלול תשפ"ד
רח' הרב בלוי 33 ירושלים

20:30

בנושא מצה

מדור תיקון המידות

מדי קיצוניים, שבאמת מדי קשים ומדי מלחיצים בשבילי. זו בעיה גדולה, כי בסוף, ברוב מקרים כאלו, נסיונות החיזוק האלו בסוף פועלים כמו בומרנג, והבחור מתייאש מעבודתו בכלל. ולכן, כדאי מאוד למצוא משהו עם קצת נסיון חיים שיש לך אמון בו, שיעזור לך לוודא שאתה לא הולך מדי רחוק בשביל עצמך.

אבל חוץ מנקודה זו, כלומר אם אתה לא עושה שום דבר קיצוני מדי בשביל עצמך, אז אתה לא צריך לחשוש כל כך מהקושי שלך להסתדר עם אנשים מסויימים. הנקודה העיקרית שאתה צריך להגיד לעצמך היא שזה מצב זמני, שנגרם בגלל שאתה צריך ללכת לקצה השני ממה שהיית עד עכשיו, וכדברי הרמב"ם. אולם בעזרת ד', ככל שהזמן חולף, אתה תצליח למצוא את האיזון האידיאלי בין השאיפות שלך לבין היחס הנכון בין אדם לחבירו: כשזה יגיע לתחום של ההחלטות שלך, תיקח את החיים ברצינות ותיקח אחריות מלאה על ההחלטות שלך. אבל בד בבד, כשזה יגיע לאחרים שאין לך אפשרות של השפעה עליהם, תוכל להסיח דעת מחסרונותיהם ולדון אותם לכף זכות, ולהמשיך להיות ידידותי איתם.

עצמו לקצה השני. על ידי המעבר מהקצה האחד לקצה השני, האדם יכול לרפאות את עצמו מחוסר האיזון הראשון שלו, ואז הוא יוכל להחזיר את עצמו לאט לאט למקום האמצע, שהוא האיזון הראוי, בלי להיסוג לדרך הישן הבלתי ראוי שלו.

וא"כ, נחזור למצב שלך: אם רצינו לנסח את החיזוק שלך בשפה של ארבעת היסודות, היינו מגדירים את זה ככה: הטבע להיות נוחח ולזרום "סתם" כל החיים, נובע משימוש לא מאוזן של יסוד המים. כשברוך ד' זכית לקבל את ההחלטה הראויה להתחיל לקחת את החיים ברצינות, עוררת בתוכך את הכח הפנימי של שאיפה, שהוא כח של יסוד האש, ופחות יותר הלכת לקצה הנגדי ליסוד המים. זה מה שנותן לך את היכולת לקחת אחריות על ההחלטות שלך בחיים, ולהיזהר שהחיים שלך לא מתבזזים. כשזה מגיע לחיים שלך ולבחירה שלך, זו בהחלט הדרך הנכונה והראויה לחיות, ולכן החיזוק שלך הוא צעד חיובי ונכון בחיים, שבהחלט ראוי לשבח.

עם זאת, אתה כן צריך להיזהר לא ללכת מדי רחוק ומדי מהר. הרבה פעמים, בחור שפתאום תופס חיזוק באופן קיצוני מדי ומהר מדי, עלול לבצע שיייייה

אני בחור בישיבה גדולה. לפני תקופה קצרה תפסתי חיזוק, והחלטתי לקחת את החיים שלי לידיים ולהתחיל ללמוד ברצינות. אולם, שמת לי לב שמאז שנהייתי יותר רציני, יש לי קושי יותר גדול להסתדר עם אחרים. נראה לי שזה בגלל שנהייתי יותר רציני באופן כללי, ולכן אני גם פחות זורם, ובפנים, אני גם מזלזל באנשים מסויימים שמבחינתי הם מבזבזים את החיים שלהם. משא"כ לפני שנהייתי רציני, שהייתי יכול להסתדר איתם מצוין. האם זה בעיה? איך אני אמור להסתכל על זה לפי המבט של ארבעת היסודות?

תשובה: הרמב"ם בהלכות דיעות מלמד שכמעט בכל מידה בחיים, המטרה של האדם צריך להיות להשיג את האיזון בין שתי הקצוות הנגדיות, ולא לקחת מידה אחת לקצה האחרון. למשל, כשזה מגיע לארבעת היסודות, היסודות של אש ומים הם הפכים, והיסודות של רוח ועפר הם הפכים. בכל המקרים האלו, אדם צריך להשיג הרמוניה פנימית בין הכוחות הנגדיים שבתוכו, ככה שיהיה לו היכולת להשתמש בכל אחד מהם במקום הנכון.

אולם בד בבד, הרמב"ם מלמד שאם אדם סטה מדי לקצה אחד, ראוי לו לקדש לעצמו תקופת זמן בה הוא יכריח את

בלבי - זיכוי הרבים

בלבבי • קול התורה מירושלים

לקבלת העלון השבועי
 בדוא"ל יש לשלוח בקשה לכתובת:
bilvavi231@gmail.com
 לקבלת העלון השבועי בפקס
 יש לשלוח בקשה לפקס 03-5480529

תובנות מעוררות מדי שבוע

register for weekly
 publications via
bilvavi231@gmail.com
 via fax
 03.548.0529

קו ישיר לשמועת
 שיעורי הרב שליט"א
 ב'קול הלשוני':
 073.295.1245 ישראל
 USA 605.313.6660

לקבלת העלון השבועי
 בדוא"ל יש לשלוח בקשה לכתובת:
bilvavi231@gmail.com
 לקבלת העלון השבועי בפקס
 יש לשלוח בקשה לפקס 03-5480529

© כל הזכויות שמורות
 בלבבי משכן אבנה
 טל' 052.763.8588
 פקס' 03-5480529
bilvavi231@gmail.com

נערך ויוצא לאור
 ע"י 'שיטת ארבע יסודות',
 בהכוונת מורי הרב שליט"א
 מחבר ספרי
 בלבבי משכן אבנה

בלבבי ארבע יסודות
 ענף • מים • רוח • אש